HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat şubesi tarafından çıkarılır aylık folklor mecmuası

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 10 **İkincikânun 1940** **Sayı : 111**

İSTANBULDA DOĞUM VE ÇOCUKLA İLİŞİKLİ ÂDETLER VE İNANMALAR

I.

Çocuk, Anadolu köylüsü için nasıl büyük bir kıymetse, İstanbul ailesi için de o nisbette büyük bir kıymettir. Anadolu köylüsünün izdivaçtan beklediği ilk netice, çocuk kazanmaktan ibaret olduğu gibi, İstanbullu bir genç kızın veya erkeğin de evlilikten beklediği ilk netice, kezalik çocuktur. Çocuk, İstanbulda aile saadetinin temel taşı sayılır ve çocuk temin etmiyen bir evlilik tamamlanmamış bir hâdise olarak gösterilir. O kadar ki, çocukla perçinlenmemiş aile birlikleri, ne derece sağlam görünürse görünsün, her hangi bir küçük sebeple bir gün birdenbire çöküverecek bir binaya benzetilir. Bunun içni İstanbulda evlenen her gencin gayesi, yuvaya mutlaka bir çocuk getirmektir. Hususile kadın, evlendikten sonra bütün arzularını çocukta toplar ve çocuğa kavuşmadıkça, bir türlü rahat edemez.

Evlendikten sonra, az zamanda çocuğu olmıyan kadın için bu, bir endişedir. O, kocasına karşı âdeta mahcup vaziyettedir ve durmadan bu mahcubiyetten kurtulmak çarelerini arar. Bilir ki, çocuk getiremezse kocasının gözünden düşecektir. Bu sebeple biran önce gebe kalmak ister ve bu maksadı elde etmek için muhtelif tedbirlere baş vurur. Bu tedbirlerden öğrenebildiklerimiz şunlardır:

1 — Hamama gidilerek bel çektirilir. (M. Zeki)

2 — Üç gün sıra ile hamama gidilir, hamamda sıcak su dolu kurnaya oturulur. (Behire)

3 — Evde büyük bir kazana su doldurulur ve bir miktar kül atılarak su kaynatılır, su kaynarken kül iyice karıştırılır, sonra kazan ateşten alına-

rak suyun durulması ve tahammül edilecek nisbette soğuması beklenir, bunu müteakip çocuğu olmıyan kadın, ayakları dışarda kalmak suretile kazanın içine oturtulur. Bu sırada kazandaki su, bir başkası tarafından kuru ve eskimiş bir sabunla durmadan köpürtülür. Gebe olması istenen kadın, su soğuyuncaya kadar kazanın içinde oturmakta devam eder. (Behire)

4 — Doğuran bir kadının sonu alınarak hemen hamama gidilir ve çocuğu olmıyan kadın bunun üstüne oturtulur. (Niyazi)

5 — Bezir yağı pamuğa sürülüp kullanılır. (M. Zeki)

6 — Arap saçından bir tutam çalınır, bu bir tutam saç kireç ve arsenikle karıştırılarak fındık büyüklüğünde yuvarlaklar yapılarak kullanılır. (M. Zeki)

Çocuğu olmıyan kadın bu maddî vasıtaların dışında manevî kuvvetlerin yardımına da müracaat eder:

1 — Eyüp türbesine gidilir, burada iki rekât Peygamberin ruhu için, iki rekât da isteğin olması için namaz kılınır. Her rekâtta bir «Elham» ve üç «Kulhüvallah» suresi okunur. Namaz bitince dua edilerek adak adanır. Bu adak çok kere «kurban» dır. (Neriman)

2 — «Çifte gelinler» türbesine gidilir. Bu türbe Eyüp türbesinin avlusundadır. Türbedardan toprak alınır. Bu toprak, pembe gaz içinde olup bunun ağız tarafı gelin telile bağlanmıştır. Toprak, türbedar tarafından bir sene için verilir ve evde yüksek bir yerde saklanır, yahut kadının yastığı altına konulur. Bu ziyarette de adak adanır. Bundan sonra kadın gebe kalır ve doğurursa, adağını yerine getirdiği gibi aldığı toprağı da türbeye iade eder. İstenen şey, eğer bir sene zarfında olmazsa, ilk defa alınan toprak geri verilerek yeniden toprak alınır ve bu üç kere tekrarlanır. (Neriman)

3 — «Merkez Efendi» kuyusundan taş alınır ve adak adanır. Taş, evde yüksek bir yerde kıbleye karşı saklanır veya kadının yastığı altına konulur. Maksat hasıl olduktan sonra adak yerine getirildiği gibi taş da kuyuya bırakılır. (Tahir)

4 — «Sünbül Efendi» tekkesinden gül fidanı alınarak bahçeye dikilir ve ihtimamla büyütülür. Kezalik bu tekkeye de adak adanır. (Tahir)

5 — Zindankapısında «Baba Câfer» türbesinden mum alınır ve bu türbe karanlık olduğu için burada yatan zata mum götürülür. (Tahir)

Bu suretle türbeler ziyaret edilerek ve adaklar adanarak doğuran kadınların çocukları, anneleri hangi türbeyi ziyaret etmişse, oraya bağlı sayılır. Bazı aileler doğar doğmaz çocuğu yere koymadan o türbeye götürür ve on-

dan sonra eve getirirler. Bağlı çocuklar, hayatlarını bağlı oldukları türbede yatan veliye borçlu ve bu itibarla büyüdükten, hattâ delikanlılık çağına geldikten sonra bile, o türbeyi zaman zaman ziyaret etmek mecburiyeti altına girmiş telâkki edilirler. (Maide)

Müracaat ettiği maddî ve manevî vasıtalardan fayda görmiyen ve bunların yardımile de doğuramıyan kadınlara verilen umumî sıfat «kısır» dır. Vâkıa şimdi, kısır bir kadını tıbbın kucağına bırakmak gibi bir çâre akla gelebilirse de, bunun teselliden fazla bir kıymeti olduğunu sanmak, yanılmak veya aldanmak demektir. Çocuk Allah vergisidir. Allah vermedikten sonra kısır bir kadını tedavi için ne yapılsa kâr etmez. (Esma)

Kısırlık, bir kadın için şifasız bir hastalık, büyük ve acı bir felâkettir. Kısır kadın, kendisinde daima eksiklik bulur ve kocasını tatmin edememekten gelen bir ıztırap içinde kıvranır. Kısır kadınlar, Türkiyenin her tarafında olduğu gibi İstanbulda da erkek için bir ağırlıktır. Eskiden karısı kısır olan erkek, bir daha evlenmek suretile aileyi çocuksuzluktan kurtarmağa çalışırdı. Fakat bugün, ona imkân olmadığı için, kısır bir kadına tesadüf eden erkek, daimî bir üzüntüye mahkûmdur. Çocuk sahibi olarak bu üzüntüden kurtulmak düşüncesi, onu daima rahatsız eder ve yaşlandıkça bu rahatsızlık bir azap halini alır.

Eskiden çocuğu olmadığı için kocası bir daha evlenen kadının hayatı bir işkenceden farksızdı. Hele kocasının ikinci karısı erkek çocuk doğurursa, bu işkence büsbütün şiddetlenir ve ilk kadın evin içinde varlığile yokluğu müsavi, âciz ve ehemmiyetsiz bir unsur vaziyetine düşerdi. Allahtan çok korkan dini bütün bazı erkekler, ilk karısını diğerile aynı seviyede tutarak onun da izzeti nefsini korumağa çalışırlardı. Ancak, çocuk getirmeğe muvaffak olan ikinci kadın, üstünlüğünü hissettirmek fırsatını daima bulur ve bu fırsattan istifade ederek ortağını kırmaktan çekinmezdi. Hasılı ilk kadın, yalnız ve mahrum kalbinin ümitsizliği içinde ya vaktinden evvel çökerek kendini ibadette unutur, yahut kaderine tahammül göstereceği yerde ikinci kadından intikam almak ihtirasile şirret ve çekilmez bir mahlûk olurdu.

İlk karısından çocuğu olmıyan bir kısım erkekler, bu ikinci ihtimali göz önünde bulundurarak doğuramıyan kadınları boşamağı tercih ederlerdi. Bu hareket, şüphe yok ki, kadının gönlünü yıkan zehirli bir teşebbüs olurdu. Fakat hem çocuk gibi canlı ve baha biçilmez bir nimeti elde etmek, hem de yeni kurulacak ailenin bünyesini sarsıntıdan kurtarmak için en doğru ve çıkar yol bu idi.

Çocuğu olmamasını «Allahın hikmeti» telâkki ederek kısır karısile yaşamakta devam eden sabırlı ve mütevekkil erkekler de yok değildi. Bunlardan istiyenler, anasız, babasız, kimsesiz bir yavruyu evlât edinir, onu kendi öz çocukları gibi besler, büyütür, yetiştirir, erkekse bir meslek sahibi yapar, evlendirir, kız ise gelin eder, böylece çocuk ihtiyacını gidermek hevesine kapılırlardı. Bu neviden hâdiselere bugün de tesadüf etmek pek kabildir. (Salih)

Kısır kadında en fazla inkişaf eden his, hasettir denilebilir. Aile yuvasını her tehlikeye karşı açık bırakan çocuksuzluk, kadının sinirlerini durmadan hırpalar ve onu çocuklu hemcinslerini kıskanmağa sevkeder. Çocuksuz kadın, çocuğu değil, fakat anasını bir türlü çekemez. Sanır ki çocuklu kadın, kendi saadetinin biricik engelidir. Bu duygu, vakit vakit o derece genişler ki, kısır kadın, çocuklu kadına düşman olmakla kalmaz, kendisini anne olmak şerefinden uzaklaştıran tabiata bile öfkelenir. Bu zaman, kısır kadının buhran saatleridir. Ona bu buhran saatlerinde sükûn verebilecek şey, yalnız kocasının sevgi ve alâkasından ibarettir. Eğer erkek, kadının sinirlerini yatıştırmak sanatına vâkıfsa, bir kaç içli kelimeden yapılmış bir söz demetile karısının titizliğine serin ve hoş bir mukabelede bulunur. Lâkin bu iş, başarılması hayli güç ve oldukça alışkanlığa bağlı bir vazifedir. (Behire)

Çocuğu olmasını istiyen kadınlar gibi, çocuğu olmasını istemiyenlerin de aldığı tedbirler vardır. Yalnız, evlendikten sonra çocuk istemiyen kadın İstanbulda pek nâdirdir. Onun için çocuk olmamasını temin edecek tedbirlere çok çocuklu kadınlardan başka kimse baş vurmaz. Hattâ bunlar arasında bile, çocuğun bereket olduğuna, çocuk gelirken kısmetinin de beraber geleceğine inananlar epeyce bir yekûn tutar. Çocuk olmasına meydan vermemek maksadile müracaat edilen vasıtalar, öğrenebildiğimize göre şunlardır:

1 — Limon tuzu kullanmak.

2 — Nışadır kullanmak.

3 — Sabun parçası kullanmak.

4 — Sarısabur kullanmak.

5 — Katırtırnağını rendeleyip toz haline getirdikten sonra balla karıştırarak yemek.

6 — Beş kuruşluk papuççu çirişi, bir kilo mazı, sarısabur ve limon karıştırıp kibrit çöpünün yarısından biraz kalın parçalar halinde kullanmak.

7 — Erkek için de solucanı kaynatıp suyunu içmek.

Bu vasıtalardan fayda umanların şimdi azaldığını, çocuk istemiyen kadınların artık daha ziyade tıptan hizmet beklediklerini burada ayrıca kay-

detmeğe ihtiyaç olmasa gerektir. (M. Zeki)

Kocalı bir kadının çocuk istememesini İstanbul halkı ayıp ve çirkin telâkki ederek bu gibilere iyi bir gözle bakmaz. Bununla beraber, çocuk olmamasına yarıyacak tedbirleri almak «Allahın binasını yıkmak» demek olup ağır bir günahtır. Bu günahı işliyenlerin manevî bir cezaya çarpılacakları muhakkak olduktan başka, dünyada da bunun zararlarını görmek pek muhtemeldir. Çocuk, «Allah vergisidir». Şükür ve minnetle karşılanması icap eden bu kutlu vergiye küfranla mukabele etmek, insanı bir gün felâkete sürükliyebilecek bir harekettir. (Behire)

***

Kocalı kadın, gebe olduğunu sezdiği anda ne kadar sevinirse sevinsin, bunu kocasına bile söylemekten çekinir. Bu çekinmenin sebebi, tabiî bir utangaçlıktır. Fakat çok geçmeden ailenin gün görmüş büyükleri gebeliği anlarlar ve hâdiseyi evin içindekilere, hususile erkeklere, ancak yaşlı kadınlar, küçük ve kesik fısıltılarla ifade ederler. O zaman ailenin her ferdi, gebe kadına karşı daha fazla bir şefkat ve daha geniş bir alâka göstermeğe başlar. Ona çok kuvvet harcamayı icap eden külfetli işler yaptırılmaz, koşmaması, yüksekten atlamaması, yükseğe uzanmaması, ağır eşya kaldırmaması, mâmafih büsbütün hareketsiz kalmıyarak her halde yürümesi sıkı sıkı tavsiye edilir. Gebe kadın, «iki canlı» dır. O, hiç olmazsa kendisi kadar, henüz doğmıyan çocuğunu da korumağa mecburdur. Bundan dolayı, gebe kadının tam, iyi ve besleyici gıda almasına çalışılır, sinirlenip hiddetlenmemesine, kederlenmemesine ayrıca dikkat olunur. Teessür ve heyecan verecek haberler ondan saklanır. Hasılı gebe kadın, gebelik müddeti içinde yarı hasta muamlesi görür. Hattâ bu hususta ifrata varan ve gebe kadını yerinden kımıldatmıyan çok meraklı aileler de vardır. Bu çeşit aileler arasında gebe kadının hususî mevkii ve müstesna vaziyeti her şeyin üstünde tutulur ve her iş ona göre tanzim edilir.

Gebe kadını tabiî hayatından ayıran ilk sarsıntı «aş yerme» dir. Aş yerme, gebeliğin kırkıncı gününde veya pek az sonra başlar. Aş yeren kadın, bazı yiyeceklere karşı ihtirası andıran sonsuz ve mukavemet olunmaz bir iştiha hisseder. Bu devrede kadın, portakal, limon, sirke, limon tuzu gibi ekşi maddelere, umumiyetle kuru ve yaş mayhoş meyvelere, bazan da tatlıya ve şekere düşkün olur. Aş yeren kadınlardan yün, pamuk, toprak, minder otu gibi münasebetsiz şeyler yiyenler ve sirke, petrol içenler bulunduğu da ri-

KIZILBAŞ ŞAİRLERİ
IX.

Mübdii canü cihandır Hacı Bektaşi Veli
Asitanı kudsiyandır Hacı Bektaşi Veli
Hacei dinü imandır Hacı Bektaşi Veli
Kadiî icaziyandır Hacı Bektaşi Veli
Padişahı kün fekândır Hacı Bektaşi Veli.

Nesli pâki Haydarü şiri Hüdadır mutlaka
Namı tahadır verasetle o şahı evliya
Sahibi tevili höccet fazlı yezdanı hüda
Eylerim bu resme meyli namını subhü mesa
Rahmeti âlemyandır Hacı Bektaşi Veli.

---

vayet edilir. Aş yerme sırasında gebe kadının sık sık midesi bulanır, yediğini tekrar çıkarması ihtimal dahiline girer. O zaman kadının yüzü bol ve soğuk su ile yıkanmak, başına, şakaklarına kolonya serpilmek suretile mide bulantısının önüne geçmek istenir. Bir kısım kadınlar bu esnada kalabalıktan ve gürültüden de hoşlanmazlar, kalabalık ve çok söz onların canlarını sıkar, başlarını döndürür. Onun için İstanbulda gebe kadını hareketlerinde serbest bırakmak, hoş görülmiyen hallerine aldırmamak âdettir.

Gebelik müddeti içinde kadın, yiyeceğe müteallik ne isterse, hemen tedarik olunur. Aksi halde doğacak çocuğun bir yeri eksik olacağına inanılır. Gebe kadının ölüye, tavşana bakması, bir yerden sahibinden gizli bir şey alması iyi sayılmaz. Ölüye bakan gebe kadının çocuğu sarı benizli, tavşana bakan gebe kadının çocuğunun dudağı yırık olur. Gebe kadın bir yerden sahibine haber vermeksizin bir şey alırsa, doğacak çocuğun her hangi bir yerinde aldığı şeyin lekesi olur. Şimdi Davutpaşada oturan Sabire adlı bir kadının sağ bileğinde kahve rengi büyük bir leke, bir askerî hekimin sağ kulağı arkasında ona yakın küçük siyah ben, bir ilk mektep mualliminin sol yanağında zeytin büyüklüğünde siyah bir leke vardır. Bunlar, kendilerini dünyaya getiren kadınların gebeliklerinde kimseye haber vermeden aldıkları kızartılmış bir kara ciğer parçasile beş on kara biber tanesinin ve bir zeytinin lekeleri imiş. (Macide)

M. Halit Bayrı

***

Ölmeden vaslına nail olursam
Can yoluna feda olsun şerefim
Eğer ben hasretin ile ölürsem
Hasret kıyamete kalsun şerefim.

Takatim yok kûyi yâre varmağa
Gönül arzu çeker yüzün görmeğe
İntizarım pâyine yüz sürmeğe
Ziyaret etmeğe gelsün şerefim.

Efendim derdime derman olmazsa
Can feda yoluna kurban olmazsa
Vısali bağına ferman olmazsa
Bâri bir selâmım alsun şerefim.

Aziz başın için doğrusun söyle
Muradın ne ise cefadan böyle
Gel yeter ağlatma merhamet eyle
Bu derdimend Meyli gülsün şerefim.

***

Çoktur insanda keramet haddi bi payan yatur
Bu cihan can tekyesidir bunda çok mihman yatur
Râhı hakka kıl teveccüh kalbini pâk edegör
Ziri derbendi fenada leşkeri şeytan yatur.
Ben sanurdum cevherimde aslı zatım su imiş
Habı gaflet içre kalmış havfı yok el'an yatur
Ger fakir ol ger gani ol ister isen padişah
Kıl nazar ruyi zemine cümlesi yeksan yatur
Zahida sen kendini gör Mustafaya bakma hor
Bir meseldir herkesin kalbinde bir arslan yatur.

***

Her kim sevdiğine cefâ ederse
İşini gücünü zar et yarabbi
Gayrılarla zevku safa ederse
Cihanı başına dâr et yarabbi.

Bir yere getürme iki yakasın
Neye hatır ile gönül yıkasın
Dide yakup kapulara bakasın
Kısmetini zehri mâr et yarabbi.

Şaşırt tedbirini dilde virdini
Hiç eksiltme yüreğinin derdini
Dilerim ki mekânını yurdunu
Viran edüp tarümar et yarabbi.

Kul Mustafa kıymetini bilürse
Çekerim cevrini her ne olursa
Doğrulup bu bendesine gelürse
Dilerim ki berhurdar et yarabbi.

***

Evvelâ ey dil letafet bağının zanbağısın
Saniyen şeklen Alemdağ semtinin kaymağısın
Su gibi yerden akarsın kıymetin emsali yok
Nesli şahinden değilsin serçeler çaylağısın
Yücelendin şöyle gûhi Serendipten beter
Hep görenler mutlaka derler sana Kaf dağısın

Dört beyit eş'ar ile âşıklara olmaz salâ
Geç fodulluk eyleme alçakların alçağısın
Kâsei billûr iken Hengâmi şöhret bulmamış
Ben bilirim sen Amasya şehrinin bardağısın.

***

Çeşmin gören akla noksan getürür
Ne hikmettir aman evlât gözlerin
Kâfir secde kılar iman getürür
Keramet kaşların irşad gözlerin.

Lebi şirinin âşıkın mesteder
Bülbül meşrebince dil şikest eder
Gamzelerin can almağa kasteder
Harami bakışlı cellât gözlerin.

Dertli Hengâmiyi şeydâ eyleyen
Serimden aklımı yağma eyleyen
Beni Mecnun seni Leylâ eyleyen
Fitne kirpiklerin fesat gözlerin.

***

Dedim dilber senin vechin neden ki böyle tâbiştir
Dedi âşık bana bahşi hüdavendi mehaveştir
Dedim cânâ niçün kaşın gözün cevlânı can eyler
Dedi ok atmada Vakkas gibi meşhur kemankeştir
Dedim cânâ cihan içre misalin var mıdır yok mu?
Dedi bilmem gören der ki bana Yusufla kardeştir
Dedim cânâ sana bu hali hindu söyle kim verdi
Dedi cânâ bizim mevlûdumuz Sudanü Habeştir
Dedim cânâ ne sin çağındasın mecburuna söyle
Dedi ey Hakiya öğren çeharü penç ile şeştir.

***

Çık salın sevdiğim bağı seyrane
Nâz ile gittiğin yollar öğünsün
Bülbüller başlasun ahü figane
Ruhunda açılan güller öğünsün.

Çok yalvardım sana geçmedi dilek
Böyle eza etme ey zati melek
Âkibet ayırdı köyünden felek
Şimdengerü varsun iller öğünsün.

Ne buldun yâdlarla gezip durmadan
Neden ben bendenin bağrın ezmeden
Tâ ölünce fariğ olmam yazmadan
Hele medhin eden diller öğünsün.

Bir misafir düştüm geldim iline
Mail oldum kelâmına diline
Hâkidir efendim senin yoluna
Gözlerimden akan seller öğünsün.

***

Âşık oldum bir mehi tâbana karşudan bakar
Ruzü şeb benden kaçup yabana karşudan bakar
Ruyine baktıkça sık sık ah ederdim galiba
Duydu mecbur oldu cânâna karşudan bakar

Bir zaman çektim deragûş eyledim servi kadi
Şimdi gûya bilmez ol bigâne karşudan bakar
Fitnelikler eylemiştir lâcerem ağyarı dun
Hışma gelmiş gözleri fettane karşudan bakar
Yaktı yıktı dün gece kasrı dilim nâçare yâr
Kenziya tamir için virane karşudan bakar.

***

Dimetoka şehrin seyran eyledim
Açıktır dergâhı Mürsel Babanın
Menendi yok imiş anın her yeri
Her daim seheri Mürsel Babanın

Hamdolsun dergâha yüzümüz sürdük
Anda iyan beyan bürhanın gördük
Bin iki yüz elli dört idi erdik
Meydanda semai Mürsel Babanın

Erenler yoluna canımız feda
Cümlemizin başı bağlıdır ana
İsteklerin verir hep mihmanlara
Çekilir gülbengi Mürsel Babanın.

Mürsel Baba Sultan Kırkların başı
Sâdullah Baba yanında yardaşı
Horasandan getirdi elifi tacı
Dimetoka fatihi Mürsel Babanın.

Dergâhında niyaz eder nice er
Mürşidimiz Ahmet Baba gerçek er
Kul kenzi kemterin niyaz eder
Dergâhı cennettir Mürsel Babanın.

***

Şehinşah ol vücut iklimine baştan başa hükmet
Esir olma havayi nefse var subhü mesa hükmet
Derunun kasrının bevvabını bul iptida hükmet
Sakın ol ziri destinden ayırma daima hükmet.
Sana kimler dedikim durmayıp her bir yana hükmet
Eğer âşık isen âlemde âşık sen sana hükmet.

Ne sırlar var tefehhüm etmedin sûrei Meryemde
Ne lezzet var anı sen duymadın esmâi a'zamda
Emanet serri sübhanellezi bak gör ki âlemde
Haberdar olmadın kendi özünden işbu âlemde
Sana kimler dedikim durmayıp her bir yana hükmet
Eğer âşık isen âlemde âşık sen sana hükmet.

Yed-i beyza görüp mir'ât-ı kalbin olmadı tenvir
Niçünkim tâ ezel ervahtan ol olmadı tathir
Kamu âdemler etti nushü pendi etmedi tesir
Hakın yıktığını hiç bir kimesne edemez tamir

Sana kimler dedikim durmayıp her bir yana hükmet
Eğer âşık isen âlemde âşık sen sana hükmet.

Kadem bastın cihana olmadın bir habbeye kail
Sebep nedirkim nedir bu masivaya olduğun kail
Cam-ı deryayı berdûş eyleyip sen olmadın kail
Yesari sen seni bildin ki oldun katreden hasıl
Sana kimler dedikim durmayıp her bir yana hükmet
Eğer âşık isen âlemde âşık sen sana hükmet.

***

Kişi âşık olmaz cânâne gönül
Çengâl-i zülfüne takılmayınca
Nice pühte olur divâne gönül
Nâr-ı aşka yanıp yakılmayınca.

Havayi nefsine kim esir olur
Dembedem hatırı münkesir olur
Her bağın meyvesi .... olur
Aşı aşılanıp bakılmayınca.

Yesarî gencelür bu pazarlıkta
Meyle mahbup sever ihtiyarlıkta
Alamadık menzil senkisarlıkta
Düldüli tab'ımız çakılmayınca.

***

Sanman ki bizi sureti tedbire kaviyüz
Serkeş değilüz fakrü fenâda Rızaviyüz
Eltâf-ı hüda erdi bize Mustafaviyüz
Ayn-i hak ile Mustafavî Murtazaviyüz
Biz âl-i resul bendesiyüz hem Aleviyüz
Bektaşiyüz ikrara durur ahde kaviyüz.

Ben Bosnaviyim aşkın ile cûş ederiz hem
Vuslat meyini yâr ile biz nûş ederiz hem
Bimar-ı dili durmayüben hoş ederiz hem
Ol ruyi siyeh münkiri hâmuş ederiz hem
Biz âl-i resul bendesiyüz hem Aleviyüz
Bektaşiyüz ikrara durur ahde kaviyüz [*].

***

Makamı vahdette düştüm yabana
Dikenli yolları geçtim de geldim
Ârifim esrarı açmam nâdâna
İrfan sırlarını açtım da geldim.

Mü'min isen dinle ey kalbi selim
Canımı mürşide eyledim teslim
Gürûhi Naciye olunca nedim
Didarı resulü gördüm de geldim.

Bosnaviyim sözüm kendi özümden
Mürid olan çıkmaz mürşid sözünden
Bu ilmi okudum gönül yüzünden
Kırk yıllık namazı kıldım da geldim.

Vâhit Lütfî Salcı

[*] Bu manzume uzundur, örnek olarak bu kadarı alınmıştır.

SİNOPTA LOĞUSA YATAĞI, KIRK HAMAMI VE KIRK ÂDETİ

Doğumun ikinci günü, loğusa hanım mükellef bir yatağa, yani (loğusa döşeği) ne yatırılır. Loğusa döşeği, ailenin hal ve vaktine göre değişir, mâmafih, ekseriyetle bütün teçhizatı yenidir. Kadının ilk loğusalığı ise yatak odası çeyizlerle tezyin edilir.

Loğusa yatağı; karyola ise demiri üzerine, yere serilmiş alelâde yatak ise bu takdirde yatağın başı ucundaki duvara yumurta, soğan, üzerlik ve çörek otundan ibaret bir nazarlık ipekli bir mendile, al bir kordelâya boğum, boğum bağlanarak asılır. Bunun yanına bir de mushaf ilâve edilir.

(Yedi döşeği) kalkıncıya kadar hemen her gece devam etmek üzere (loğusa cemiyeti) yapılır, çok defa gece yarısına kadar icrayi âhenk edilir. Gelen misafirlere karanfil ve tarçın kokulu şerbetler, âdi veya sütlü kahveler, lokum ve şeker ikram edilir. Bazan an'aneperest aileler (yedi döşeği) kaldırılırken mevlût okuttururlar.

Misafirlerin loğusanın başı ucuna oturması ve çocuğa bakması ayıptır. Emzikli bir hanımın da loğusanın ayak ucuna oturması muvafık görülmez. Zira, bu takdirde loğusanın sütü kaçarmış. Yakın komşular, loğusa evine yemek, tatlı, şeker, entarilik gibi bir hediye gönderir, bazan bizzat gelinerek çocuğa altın takılır ve kundağına para konulur. Buna (hatır sormak) derler. Hediye takdimi loğusalık müddetinin hitamına kadar devam eder. Mahaza bir loğusaya kim hatır sorduysa, bunlardan biri doğurunca bu loğusanın da o zaman münasip bir hediye ile ona hatır sorması icap eder. Bu âdete bilhassa dikkat edilir.

Loğusa çamaşırı saklanır, kırkından sonra yıkanır, badehu giydirilir. Loğusa hanım, velâdetten sonra kırk gün evden dışarı çıkmaz, kırklılarla karşı karşıya gelmekten sakınır.

Doğumdan otuz dokuz veya kırk gün sonra çocukla beraber kırk hamamına gidilir. Buna (kırklanma) denilir. Kırklanma evde de yapılır. Ebe hanım hamam kurnasının veya bir tasın içine yumurta ile bir de altın koyar. Bu su ile evvelâ çocuğu badehu valdesini yıkar, kırklar. Ebe hanım loğusayı yüzü koyun yatırıp çeyrekler, yanını belini çeker, karnını büyük bir havlu ile bağlar. Loğusa ebe hanımın üç defa avucunun içini koklar. Boyabat taraflarında tasın içine valdesinin bütün ziynet altınları ve ayrıca bir de ustura ilâve edilir. Altınlar «çocuğun ziynetinin çok olmasına, ustura da (kırk hastalığı)

nın kesilmesine» işarettir. Gerezede ise, kırk bir kaşık su alınır. Soğan, sarımsak kabuğu, bir altın, bir tarak bir tülbentin içine konulur. Alınan, kırk bir kaşık su bunun üzerinden çocuğun üzerine dökülür. Şu kadar ki, kırklanma alelusul yıkanmak bittikten sonra yapılır ve bir daha su dökülmez.

Kurnadan artan bir miktar temiz su alınır, loğusanın yattığı odanın köşeleri ve duvarları silinir. Bu son âdet ile de çocuğun kırk hastalığından muhafazası temin edilir.

Ebe hanım, hamamda da bir takım şaklabanlıklar yaparak bahşışlar alır. Kırk hamamı günü, hamamda diğer bir loğusanın bulunmamasına hassaten dikkat edilir. Şayet, hamamda iki loğusa karşı karşıya gelirse, hususile her ikisi de meraklı ise, ebe hanım mezkûr iki loğusayı sırt sırta getirir ve bir tastan her ikisine de su içirir. Bundan maksat (kırk karışması) ndan her ikisini de vâreste kılmak imiş. Mâmafih, bu âdet yapılmakla beraber, son gelen loğusa hanım da derhal hamama sokulup yıkanılmaz, diğerinin yıkanıp çıkmasına intizar olunur.

Gene doğumla alâkadar olmak üzere bir de (kırk âdeti) vardır. Bu âdet de şayanı dikkat bir mahiyettedir. Şayet, kırklı iki valde —tesadüfen— bir evde karşılaşırlarsa, evvelce evde bulunan hanım, çocuğunu kucağına alarak derhal ayağa kalkar ve gelen kırklı refikasını mutlaka ayakta karşılar. Bu hususa bilhassa dikkat edilir. Eğer odada oturan hanım, üstüne gelen refikini ayakta karşılamazsa, çocuğunu kırk basar, çocuk öteki kırklı hanımın çocuğundan zayıf bilhassa hastalıklı olurmuş. Fakat, merasim ayağa kalkmakla bitmiş olmaz. Bu suretle iki kırklı hanım bir araya geldiği zaman, ev sahibesi hanım da hemen koşar, bir bardak su getirir. Suyun yarısını bir hanım, mütebakisini de diğer hanım içer. Bundan sonra kırklı olan iki nevzat sırt sırta getirilir, valdeleri kucaklaşıp öpüşürler (kırk âdeti) ni yaparlar. Şu suretle (kırk karışmak) tehlikesi atlatılır, korku zail olur. Bu âdetin böylece hitamından sonra, kırklı hanımlar artık nerede yekdiğerile karşılaşırlarsa müsetrihane otururlar.

Henüz evlenmiş, kırk gününü tamamlamamış bulunan bir gelin hanım, yeni doğurmuş ve bilhassa (yedi döşeği) kalkmamış bir loğusaya gitmek —meselâ, akraba bulunmak dolayısile— icap ettiği takdirde, bu defa da yeni gelinle, yeni loğusa hanım arasında da aynı âdet yapılır, yani; getirilen bir bardak suyu münasafaten içer, arka arkaya gelir ve kucaklaşırlar. Eğer, bu yapılmazsa «yeni gelinin çocuğu olmıyacağı» itikadı mevcuttur. Şu kadar ki, her hangi bir yeni gelinin loğusaya gitmesi için çok düşünülür. Yani, bunu

KAHVE HAKKINDA

Kahve, zaman zaman memleketimizde bir mesele halini almıştır. Cihan harbinde kahvenin ne kadar bahaya çıktığını bilenlerimiz eksik değildir. Kahve niyetine nohut ve arpayı kavurarak içen tiryakileri de çok görmüşüzdür. Son zamanlarda da kahve nâdir bir metâ haline gelmekte, piyasada kahve yokluğu kendini göstermektedir. Malûmdur ki kahvenin vatanı Habeşistandır. Buradan Yemen, Brezilya, Arjantin ve bir de Hindistana geçmiştir. Arjantinde kahveye kakauo denilir.

Tarihimizde kahve yasağı oldukça rol oynamıştır. Dördüncü Muradın tütün yasağı yanında kahve yasağı da epeyce insanların canını yakmış, fakat bütün ağır muamelelere, tethişlere rağmen halk itiyadından vazgeçmemiştir. Hattâ (padişah yasağı üç gün sürer) darbı meselinin o devirden kaldığı da rivayet edilir.

Kahvenin içtimaî hayatımızdaki yeri pek büyüktür. Kahvenin Türkiyeye gelişi onuncu asrı hicrinin ilk yarısı sıralarına tesadüf eder. 950 senesinde, yani Kanunî Sultan Süleymanın saltanatı zamanında gemilerle İstanbula ilk defa olarak kahve getirildi. Ve bu yeni zevki halk hemen benimsedi ve Tahtakalede açılan bir dükkânda kahve pişirilip halka satılmaya başlandı [1].

Kahvehane mahalli eğlence

mısraı İstanbulda ilk kahvehanenin açıldığına tarih düşürülmüştür ki buH. 959, M. 1551 senesine tesadüf eder [2].

Kahve içmek âdeti Türkiye elçileri vasıtasile Venediğe, İngiltereye ve Fransaya geçmiştir. Parise ilk defa kahve 1669 senesinde girmiştir.

Bu tarihten sonra kahve yavaş yavaş taammüm etmeğe başladı. (El-

[1] «İstanbul Nasıl Eğleniyordu»: Refik Ahmet, S. 10.
[2] «Müntehap Tarih»: Topkapı sarayı (hazine kısmı) No. 1656.

---

tâbiri mahallî ile «pek sayarlar» ve ancak bir mecburiyeti kat'iye hissedilmedikçe gelini loğusa evine götürmezler.

Kırk gününü ikmal etmemiş olan bir loğusa evinden akşam ezanından sonra sirke, maya, süt gibi şeyleri de harice vermek iyi sayılmaz.

M. Şakir Ülkütaşır

kahvetüharam) sözüne ve şeyhülislâmların fetvalarına rağmen İstanbulda kahvehaneler çoğaldı. Vezir konaklarında kahve ocakları açıldı 1554(H.962) senesinde (Hekim) adlı birisi Halepten, (Şemsi) isminde birisi de Şamdan İstanbula kahve getirmişti.

Murad IV. devrine kadar Türkiyede kahvehaneler zaman zaman çoğaldı ve zaman zaman kapatıldı. Lâkin kahveler en büyük darbeyi bu padişahın zamanında yedi.

1042 senesinde İstanbulda büyük bir yangın olmuştu. Cibali kapısı haricinde bir kalafatçının yaktığı fundadan kayıkhanelere ateş sıçramış ve rüzgâr sebebile kol kol yayılarak yirmi dört saat devam eden bu yangında yirmi bin ev yanmıştı. Bu büyük yangın halk arasında dedikoduyu ve hoşnutsuzluğu mucip olduğundan kahvehanelerin kapatılması ve yıkılması ferman olundu. Ve bu emir bütün vilâyetlere teşmil edildi ve kahvehaneler derhal bekâr, debbağ, nalbant odalarına çevrildi [3].

Fakat bu yasak çok devam etmedi. Kahvehaneler eskiden fazla aldı yürüdü. Ve kahve içtimaî hayatımızın, evimizin ayrılmaz bir varlığı haline geldi.

Kahve ilk zamanlarda bize Yemenden geliyordu. Yemen ve kahve kelimeleri bir zamanlar birbirinden ayrılmaz iki müteradif kelime gibiydi. (Kahve Yemenden gelir, bülbül çimenden gelir) atasözü, kahvenin halk arasında ne kadar muteber bir nesne olduğunu gösterir.

Kahvenin asıl lûgat mânası (şarap) demektir. Fakat sonraları bugünkü mânası şeklinde kullanılmaya başlanmıştır.

Onuncu asrı hicrîden itibaren medreselerde (kahve haramdır) diye münakaşa edilirken şâirler ona karşı derin bir muhabbet göstererek vasfında şiir yazdılar. X. uncu asırda yetişen yeniçeri şâirlerinden İstanbullu Beliğînin kahve hakkındaki şu gazeli de meşhurdur. Bu gazel, zamanında Tahtakalenin meşhur büyük kahvelerinde ağızdan ağıza dolaşıyordu:

Kahvenin badei gülgûn gibi yoktur ânı
Isıcaktır kara yüzlünün amma kanı
Misli manendi mi var müşteri kızdırmakta
Isıcak yüz göricek her kişi ister ânı
Puhtedir bade gibi gördü içen ham değil

[3] Osmanlı Tarihi cilt 2. S. 575: Ahmet Rasim.

Şeyh-u şabın ana bir pare ısındı canı
Mısr-u-Şam-u-Halebi gezdi gelicek Rum'a
Ayagın aldı şarabın o cihan fettanı
Söyle o rusiyehin bana ne keyfiyyeti var
Ey «Beligî» akıtır ayagına yaranı.

Bir harp veya sair bir sebeple kahve gelmediği zaman şâirler kimbilir nohut ve arpalar için ne kadar hicviyeler yazmışlardır. Çünkü kurutulmuş hindiba kökü (Sikore) kavrulmuş nohut ve kahvenin tağşişinde bilhassa kullanılır.

İsmini bilmediğim bir halk şâiri de kahve hakkında şöyle bir şarkı yazmıştır. Bu şarkıda kahvenin yirmi kuruştan elli kuruşa (tabiî altın para olarak) çıktığını anlıyoruz:

Şerbeti sürdüm ibriğe
Gemi geldi gümrüğe
Yirmiden çıktı elliye
Kahve seni kande bulam
Kokusu güzel, fincanı güzel
Köpüğü güzel efendim
Naz ile istiğna ile gelür kahve.

Nohudu koydum tavaya
Emeğim gitti havaya
Başımız döndü tavaya
Kahve seni kande bulam
Kokusu güzel, ...

Tahmise vardım odım? (uğradım)
Eve geldim ağladım
Başıma tiryak bağladım.
Kahve seni kande bulam
Kokusu güzel, ...

Yıldıza döndü gözlerim
Aslâ tutmuyor dizlerim
Her evde kahve gözlerim.
Kahve seni kande bulam
Kokusu güzel, ...

Tahmiste yoktur tıngırdı
Kahveler bulundu döküldü
Kaşık böyle saldırdı.
Kahve seni kande bulam
Kokusu güzel, ...

Bahçeden kopardım narı
Ardıma atmışım arı
Tahmiste kırk elli mari?
Kahve seni kande bulam
Kokusu güzel, fincanı güzel
Köpüğü güzel efendim
Naz ile istiğna ile gelür kahve [4].

Bu halk şarkısının ne zaman söylendiğini katiyetle bilmiyoruz. Fakat meçhul ve tiryaki şâir bize kahvenin ne kadar aranıldığını samimî olarak anlatmaktadır.

---

[4] Üniversite kütüphanesi: Türkçe eserler kısmı, No. 2955. «Camiünnezair» adlı bir mecmuadan alınmıştır.

Şarkıda geçen Tahmis kelimesi üzerinde duralım: Taneleri kavurmak mânasına gelen bu kelimeden asıl kasdedilen mâna kahve kavrulup satılan yer, daha doğrusu kahve çarşısı edmekti. Yakın zamanlara kadar İstanbulun Tahmis çarşısı meşhurdu. Bugün artık kuru kahveciler bunun yerine kaim olmuştur. Meşhur dibek kahvesinin yerini, kavurma makinelerile kavrulan, makinelerle çekilen ve otomatik terazilerle tartılan kahve tutmuştur. Vaktile kahve üzerinden bizde bir vergi alınırdı.

Bugün kahve elektrikle işletilen makinelerle çekilmektedir. Mâmafih bir çok evlerde çiğ kahve, kahve dolaplarında kavrulmakta ve el değirmenlerinde çekilmektedir. Hele Anadolunun bir çok köylerinde misafir gelir gelmez beş on tane kahve tavaya konularak kavrulur ve sonra değirmende çekilerek taze taze pişirilir ve bu kahve pek nefis olur.

Bizde kahve ya doğrudan doğruya çiğ çekirdek halinde veya çekilmiş toz kahve veya kavrulmuş kahve şeklinde satılır. Kahvenin sâfiyet derecesini anlamak için ince çekilmiş bir tutam kahveyi soğuk su içine atmak kâfidir. Kahve hafiftir. Çünkü kendisinde yağ vardır. Uzun müddet su üstünde yüzer. Ve suyu yavaş yavaş boyar. Halbuki hileli kahvenin kahveden başka unsurları hemen suya çöker. Bugün kahvenin bir çok çeşitleri vardır. En meşhurları Arabistan ve Liberya kahvesidir.

Türkiyede dört şekilde kahve pişirilir. Şekerli, sâde, alafranga, alaturka. Köylülerimizle, tiryakilerin bir çoğu sâde kahve içerler. Alafranga kahve frenkler arasında taammüm etmiştir. Alafranga kahve kaba bir surette çekilmiş olan kahve üzerine sıcak su dökmek ve telvesiz olarak sâdece mahlûlü yapılmak suretile hazırlanır. Bizdeki usul üzerine hazırlanan kahvenin kokusu ve lezzeti daha iyi muhafaza edilmiş olur. Kahve süt ile karıştırılarak sütlü kahve olarak da kullanılır.

Kahve hakkındaki bir hatıramı burada yazmadan geçemiyeceğim. On sene kadar oldu. Aydından Muğlaya gidiyorduk. Yolda çadır kurmuş Yörüklere rastlamıştık. Beş on dakika mola vermek için yanlarına uğradık. İlk rastladığımız çadırdan bir Yörük karısı çıktı. Bizi konukladı (misafir etti). Nasıl kahve içeceğimizi sordu. Ben sâde içerim, dedim. Arkadaşlarım da şekerli içeriz, cevabını verdiler. O zaman Yörük karısı biraz ötede bulunan bir delikanlıya şöyle ünledi:

— Ülen Mehmet, bir erkek, iki kancık kahvesi pişir de getir, dedi.

Erkek kahvesinden maksat sâde kahve olduğunu kahvelerimiz geldikten sonra anlamıştık. Filhakika aşiretler ve tiryakiler arasında en çok içilen sâde kahvedir. Tiryakiler kahvelerini ekseriyetle sigara ile birlikte içerler ve (kahve

tütün; keyifler oldu bütün) derler... Kahvede Kafein denilen bir madde vardır ki yorgunluğu giderir.

Yemendeki kahve ağacının boyu iki metreyi geçer. Cava, Brezilyadakilerin ve yabani halde yetişenlerin boyu ortalama olarak 7-8 metre boyundadır. Çiçekleri yıldız şeklinde beyaz ve hoş kokuludur. Meyveleri âdeta kiraza benzer. Meyvelerinden iki tane çekirdek çıkar. Bunlara (kahve tanesi) adı verilir. Frenkler renk ve çeşit itibarile Yemen kahvesine benziyen kahve çeşidine Moka kahvesi derler.

Dilimizde kahveye dair bazı ata sözlerile bazı tâbirat vardır. Bunların bazılarını yazıyorum:

Kahvealtı olmayınca kahve etmez faide.

Kahve dövücünün (hınk) diyicisi.

Kahvenin yüzü kara ama meydanı paktir.

Kahve gelir Yemenden, bülbül gelir çimenden.

Yâr elinden taze pişmiş, taze kahve hoş gelir.

Kahvehane lâkırdısı.

Kahve, tütün; keyifler oldu bütün.

Bir fincan kahvenin kırk yıllık hakkı vardır.

Kahve ocağı: Büyük dairelerde, vaktile saraylarda kahve pişirilen daire, kahvelerde kahve pişirilen ocak.

Kahve parası: Bahşiş.

Kahveci odası: Büyük dairelerde kahvecilerin odası.

Kahvecilik: Kahve pişirip satan adam. Bizde şimdi kahveciler sabahleyin kahve güğümünü ocağa sokmadan önce ateşe bir kaşık kahve atarlar ve bundan pîrinin hoşlandığını sanırlar. Vaktile konaklarda, saraylarda kahve pişirmekle mükellef adam (vaktile vezirlerin birer kahvecileri vardı. Bunlar mükellef birer ağa idiler.).

Kahvehane: Halkın toplanıp vakit geçirdikleri yer. Bugün kahvelerde çay da pişirilmektedir. Asrî kahveler birer kıraathane mahiyetindedir.

Kahvedan: Kahve cezvelerinin ve fincanlarının muhafaza edildiği yer.

Kahverengi. Kavrulmuş kahve rengi. Boz ile koyu sarı arasında bir renk.

Kahve ateşi: Hafif ateş.

Kül kahvesi: Hafif ateşli külde pişen kahve ki pek lezzetli olur.

Kahvealtı: Sabahleyin kahveden evvel yenilen hafif yemek.

Kahve falı: Kahve telvesinden bazı şeyler istihraç etmek için yakın zamanlara kadar bilhassa kadınlar arasında pek meşhurdu.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

DİNAR TÜRKÜLERİ

Halk türkülerinin edebiyatımız için ne kadar büyük bir hazine olduğunu söylemeğe lüzum yoktur. Şimdiye kadar « Halk Bilgileri Haberleri » nde neşrolunan muhtelif mıntakalara ait türküler, Türk ruhunun güzelliklerini aksettirmek bakımından hakikaten mühimdirler. Anadoluda yaşıyan ve henüz toplanamamış olan pek çok halk türküsü vardır. Bu türküleri zamanın silici eli ortadan kaldırmadan derlemek bir vazifedir. İşte bu düşünce ile Dinarın Dikici köyünde söylenen türküleri neşrediyoruz. Bu türküler Dinarın Dikici köyünde doğmuş ve büyümüş on beş yaşında Halit oğlu Ahmet Öğüt ile yirmi yedi yaşında Mehmet oğlu İbrahim Tunçer'den dinlenmiştir:

Fadimeyi duru ata bindirdim
Emir dağı yaylasına indirdim
Gelin ahbaplarım yanıma gelin
Elâ gözlü Fadimeyi aldırdım.

Fadimenin ak kolları kar gibi
Gül memeler ayva ile nar gibi
Gelin ahbaplarım yanıma gelin
Muradıma eremedim el gibi.

Nargileyi doldur doldur tezele
Yeşil yaprak idim döndüm gazele
Benim vâdem senden evvel biterse
Elin ile götür beni mezere.

Afyonun yolları dökülür gelir
Zülüfü gerdana sokulur gelir
Benim sevdiğimi eller alırsa
Ciğerim ağzıma dökülür gelir.

Mapusane önünde yanan kandiller
Kandilin şavkına konan bülbüller
Ötme bülbül ötme gönül şen değil
Eller benim gibi idamlı değil.

Başına dolamış oyalı yazma
Sevdiğim mektubu kahırlı yazma
Yazan adam koygun yazmış yazıyı
Okuyan bulunmaz dert olur bana.

***

Keklik eti tatlıdır,
Güzel seven dertlidir
Seveceksen esmer sev
Belki merhametlidir.

Hani benim çiçeğim
Sen doldur ben içeyim
Senin gibi güzelden
Ben nasıl vaz geçeyim.

Ak koyun meşelerde
Gül yağı şişelerde
Sabah ezen vaktinde
Beklerim köşelerde.

Kabağın kökeniyim
Dibine dökeniyim
Güzeli çok severim
Çirkine tövbeliyim.

Hani benim panbuğum
Dallarına konduğum
Beni idam diyorlar
Neler idem sevdiğim.

***

Köprünün altı diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken.
Aman aman su başında naneler
Senin gibi yâr doğursun anneler.

Köprünün altı miller
Sana döktüğüm diller
Aynı sana benziyor
Bahçede açan güller.
Dolandım dağları kar bulamadım
Bir akşam yatmağa yâr bulamadım.

Köprüden koyun geçer
Kasaplar toklu seçer
Aynı sana benziyor
Bahçede açan güller.
Dolandım dağları kar burca burca
Sevdiğim geliyor el çırpa çırpa.

Köprünün altı çamur
Kürek ister atmağa
Şimdi kızlar şüpheli
Yalnız gitmez yatmağa.
Alıverin tabancamı oymadan
Ben gidiyon sevdiğime duymadan.

***

Mendilim benek benek
Ciğerim delik delik
Yazın düğün edecektim
Bağlar gazeli
Bizi ayırdı felek
Avşar güzeli.

Al beni beni sar beni beni yeşil yapraklar
Ben saramadım sarsın seni kara topraklar.

Bağa girdim budanmış
Güle bülbül dadanmış
Yâri kendimin sandım
Bağlar gazeli
Yârim ile dadanmış
Avşar güzeli.
Al beni beni sar beni beni yeşil yapraklar
Ben saramadım sarsın seni kara topraklar.

Bağa girdim üzüme
Gel izime izime
Sürmeler mi çekindin
Bağlar gazeli
Beni yakan gözüne
Avşar güzeli.
Al beni beni sar beni beni yeşil yapraklar
Ben saramadım sarsın seni kara topraklar.

Tabancam atılmayor
Atılsa satılmayor
Kışın düğün edecektim
Bağlar gazeli
Yalanız yatılmayor
Avşar güzeli.
Al beni beni sar beni beni yeşil yapraklar
Ben saramadım sarsın seni kara topraklar.

Demir yolu düz düze
Oturalım diz dize
Oturdıydık diz dize
Bağlar gazeli
Felek ayırdı bizi
Avşar güzeli.
Al beni beni sar beni beni yeşil yapraklar
Ben saramadım sarsın seni kara topraklar.

İndim orak biçmeğe

Eğildim su içmeğe
Yâri öldü dediler
Bağlar gazeli
Kanatlandım uçmağa
Avşar güzeli.
Al beni beni sar beni beni yeşil yapraklar
Ben saramadım sarsın seni kara topraklar.

Papuç aldım giymeğe
Ben o yâre vermeğe
Sabahleyin verdim
Bağlar gazeli
Kabrini kazmağa
Avşar güzeli.
Al beni beni sar beni beni yeşil yapraklar
Ben saramadım sarsın seni kara topraklar.

Papuçum dikildi mi
Kaytanı çekildi mi
Varın bakın o yâre
Bağlar gazeli
Belleri büküldü mü
Avşar güzeli.
Al beni beni sar beni beni yeşil yapraklar
Ben saramadım sarsın seni kara topraklar.

***

Emir dağı birbirine ulalı
Altun yüzük parmağında dolalı
Yavrum dolalı
Başın mı büyüdü gelin olalı
Sen kız iken saran oğlan ben idim
Yavrum ben idim.

Yayla yollarından kar geldi bana
Sevdiğim güzelden nar geldi bana
Nar geldi bana
Yayla yollarında yârdan ayrıldım
Yârdan ayrılması zor geldi bana
Zor geldi bana.

Tavus kuşu yuvasında kubarır
Sevdiciğim uykulardan uyanır
Anam uyanır
Eğer gelin sen de benim olursan
Bir ah çeksem dürzü kocan geberir,
Yavrum geberir.

Benim sevdiciğim gencicik olsa
Boyu uzun beli incecik olsa
İncecik olsa
Biraz güzel olsa kahrı güç olsa
Koynunda beslenmiş gonce gül olsa
Anam gül olsa.

Evlerinin önü selvi söğüdü
Kızlar kimden alırsınız öğüdü
Yavrum öğüdü
Söyle gelin söyle cavur anana
Son sözü de içerime büyüdü
Anam büyüdü.

Çeşmenin başında testi doldurur
Dülbendini kaba yele aldırır
Anam aldırır
Söyle gelin söyle cavur anana
Onun sözü ikimizi öldürür
Anam öldürür.

Bilemedim yaylanızın yolunu
Saçlarınla zor bağladım kolunu
Anam kolunu
Eğer gelin sen de benim olmazsan
Kadir Mevlâm versin bana ölümü
Anam ölümü.

***

Uzun uzun çarşılar
Nazimem bizi karşılar
Yedi yıldır severim
Şimdi duydu komşular.

Raf üstünde çıralar
Toplanıyor kuralar
Ben askere gidersem
Sizin olsun buralar.

Raf üstünde iğneler
İlik tutmaz düğmeler
Koynundaki memeler
Kar topuna benzerler.

Uzun kavak dalları
Dökülür yaprakları
Gül bahçenin içinde
Öpülür yanakları.

***

Hocanın evleri kaya başında
Hocam bir kız sevmiş on beş yaşında
Hocayı sorarsan doksan yaşında

Aman hocam dalgalı hocam erenlerdenim
Senin gibi yâr yoluna ölenlerdenim.

Hocanın eşeği anırıp gelir
Hocam şarap içmiş bağırıp gelir
Komşular hocayı çevirip gelir

Aman hocam sevdalı hocam iş işten geçti
Hocanın içtiği şarap batmanı geçti.

Evlerine vardım kahve pişirir
Kınalı parmakları filcan devşirir
Hocamı görenler aklın şaşırır

Aman hocam dalgalı hocam dengim değilsin
Altun kemer istiyorum zengin değilsin.

Urfadan çıktığımı da görmüşler
Kır atımın sekişinden bilmişler
Beni öldürmeğe karar vermişler

Aman hocam sevdalı hocam hocam değilsin
Eski çorap giymişsin kocam değilsin.

Ayağına giymiş Konya mestini
Kız hocadan esirgemez gül memesini
Bize nisbet eğer hoca fesini

Aman hocam dalgalı hocam hocam değilsin
Eski çorap giymişsin kocam değilsin.

ULA MANİLERİ

Ulanın manileri de, diğer maniler gibi kalp harareti ve aşk heyecanlarile doludur. Bu manilerden bir çoklarını Ula ihtiyarlarından işittim. Fakat bunları esaslı bir tasfiyeye tâbi tutmak imkânını bulamıyarak gelişi güzel kaydetmeği daha muvafık gördüm:

İzmirin kara taşları
Yay gibidir kaşları
Isırırdım memesin
Topan topan başları.

Ocak başı yarıldı
Kayınanam darıldı
Darılırsa darılsın
Oğlu bana sarıldı.

Elindeki ak şişe
Şaşırdım ben bu işe
Okkası da yüz beşe
Kalk gidelim cünbüşe.

Elindeki ak boru
Bak iskeleye doğru
Ah cavurun oğulu
Gel bizim eve doğru.

Elindeki şamdan
Ne bakarsın camdan
Orospunun kızı
Az verirsin ....

Ekin ektim yerlere
Meyil verdim dillere
Kendi kovan olmakla
Ondan düştü dillere.

Gökte yıldız yüz altmış
Mevlâm neler yaratmış
Sor şu kahpe kızına
Bu akşam nerde yatmış?

Hocanın giydiği Konya çorabı
Gider meyhanede içer şarabı
Beni öldürmekmiş meğer muradı

Aman hocam dalgalı hocam dengim değilsin
Gerdan lira istiyor zengin değilsin.

Ayağına giyer Konya ediği
Ağlıyarak çıktım ben bu gediği
Doğru çıkıyormuş kızın dediği

Aman hocam dalgalı hocam dengim değilsin
Altun kemer istiyorum zengin değilsin.

Naki Tezel

KONYADA KULLANILAN HALK İLÂÇLARI

Arpacık - it dirseği: Göz kapaklarının kenarlarında, kirpikler arasında çıkan arpa şeklinde bir şişkinliktir. Tedavisi için apteshanenin ağzından bir parça çamur alınarak arpacığın üzerine sürülür. Yahut gözünde arpacık çıkan kimsenin yüzü örtülür, örtünün üstüne gözünün üzerine gelecek surette sıcak ekmek konulur. Sonra bu ekmek köpeğe kaptırılır. Arpacık tedavisinin üçüncü bir şekli vardır: At tersi içinden arpa alınıp bununla arpacık kırklanır, yani at tersinden alınan arpa «kefereti budur» denilerek kırk defa arpacığın üzerine sürülür.

Kabakulak: Ocaktan olan bir hocaya yazdırılır. Yazının etrafı daire halinde çizilir. Yazının siyah mürekkeple yazılması şarttır.

Sara: Sarası tutan kimsenin saralı zamanında etrafı küçük bir değnekle çizilir. Bu suretle saranın başkasına geçmesinin önü alınır.

Gelincik: Bazı kimselerin yüzü ve burnu kızarır, buna gelincik derler. Gelincik olan kimse, gelin gibi süslenir. Yüzüne tel yapıştırılır. Hastanın bulunduğu yere dışarıdan biri gelerek hastaya «yahu gelin mi oldun?» der. Bu suretle gelincik tedavi edilmiş olur.

Bezeme: Bazı kimselerin ayakları ve elleri şişer, vücudunun muhtelif yerleri kabarır. Böyle kimseler için «bezeme» olmuş derler. Ocağa mensup

---

Tabakta yoğurt ezdim
Her gün kapında gezdim
Eller ne derse desin
Ben seni candan sevdim.

Kavaktan gazel indi
Dibine güzel indi
Bir öptüm bir ısırdım
Dişlerim tazelendi.

Evim önü çeşmeli
Eğilip su içmeli
İkisi birden olmaz
Birisinden geçmeli.

Bahçelerde nar için
Gül kopardım yâr için
Analar kız doğurmuş
Kabadayılar için.

Kavakta kuru dallar
Ayakta sarı şalvar
Sen bana yangun isen
Diz çök Allaha yalvar.

Kapım iki köşeli
Bir yar sevdim peçeli
Evlerde duramıyon
Seni candan seveli.

C. Aker

bir hocaya baş vurularak hastanın şişen yerlerine aşı çamuru sürdürülür, bir de hocanın evinden ekmek alınarak yenir.

Köstek kestirmek: Yeni yürüyen çocukların ayakları dolaşıp düşerse böyle çocukların köstеğini kestirmek lâzım gelir. Köstеği kestirilecek çocuğun iki ayağı bağlanır. Çocuğun ayaklarını bağlamak için kullanılan ipliğe bir de para geçirilir. İki çocuk, bir mahallenin etrafında dolaşıp gelmeleri için biri sağdan, biri soldan koşturulur. Bu iki çocuktan hangisi önce gelirse, ona köstеği kesilecek çocuğun ayaklarındaki iplik kestirilir ve bu iplikteki para ona verilir. Bu suretle yürürken ayakları dolaşıp düşen çocuğun artık yürüyeceğine ve bir daha ayakları dolaşmıyacağına inanılır.

Kırklama: Çocuk tuzdan çıkıp yıkandıktan sonra, hiç hastalığa uğramaması için tatbik edilen usule «kırklama» derler. Çocuk yıkandıktan sonra ya kırk altın suya batırılarak bu su ile, yahut içine kırk anahtar konulmuş destideki su ile çocuk bir daha yıkanır veyahut kırk kaşık su ile çocuk ıslatılır, sonra geri kalan su, üzerine kalbur konulup başından dökülür.

Günahlardan kurtulmak: Dört köşe ince bir taş alınarak tükrükle ıslatılır, Alâaddin camiinin dıvarına yapıştırılır. O taş orada durdukça yapıştıran günahtan kurtulur.

Yaşlanan kızların evlenmesi için: Yaşı ilerlediği halde kısmeti çıkmadığı için evlenemiyen kızlar Alâaddin camiine götürülür, başının üzerinde türbenin büyük kilidi açtırılır, sonra camiin mermer sütunları kucaklattırılır ve kısmeti için dua edilerek eve dönülür.

M. Zeki Dalboy